

Arkæologisk undersøgelse af Egø Nord (SVM2003003-4) forud for udvidelsen af Korsør golfbane i perioden 30.7.2007 til 20.8.2007.

Forfatter: Thomas Østergaard Jensen, normalt daglig leder Henrik Høier

Muldafrydningen på interesseområde III.

Rapport fra Sydvestsjælland Museum

Sydvestsjællands Museum
Storgade 17
4180 Sorø

Tlf. 57834063
e-mail: kontor@vestmuseum.dk
hjemmeside: www.vestmuseum.dk

Indhold:

1. Indledning	3
2. Kulturhistorisk redegørelse	5
3. Undersøgelsens perspektiver.....	12
4. Landskabet.	13
5. Andre fortidsminder i området (fortidsmindelandskabet)	14
6. Udgravningens data.....	14
7. Udgravningens metode.	14
8. Dataliste	15
9. Tidstavle.....	15
10. Litteratur.	16

1. Indledning

I forbindelse med udvidelsen af Korsør golfklubs baner, blev der i juli/august 2007 foretaget en forundersøgelse af arealet. Ved denne forundersøgelse kunne vi konstatere en del gruber (primært affaldsgruber), kogestensgruber (anvendt i forbindelse med madlavning) og bebyggelsesspor (nedgravede stolpehuller).

Forundersøgelsen resulterede i udpegelsen af 4 interesseområde på i alt ca. 5600 m², markeret med lyserøde firkanter på figur 1 nedenfor.

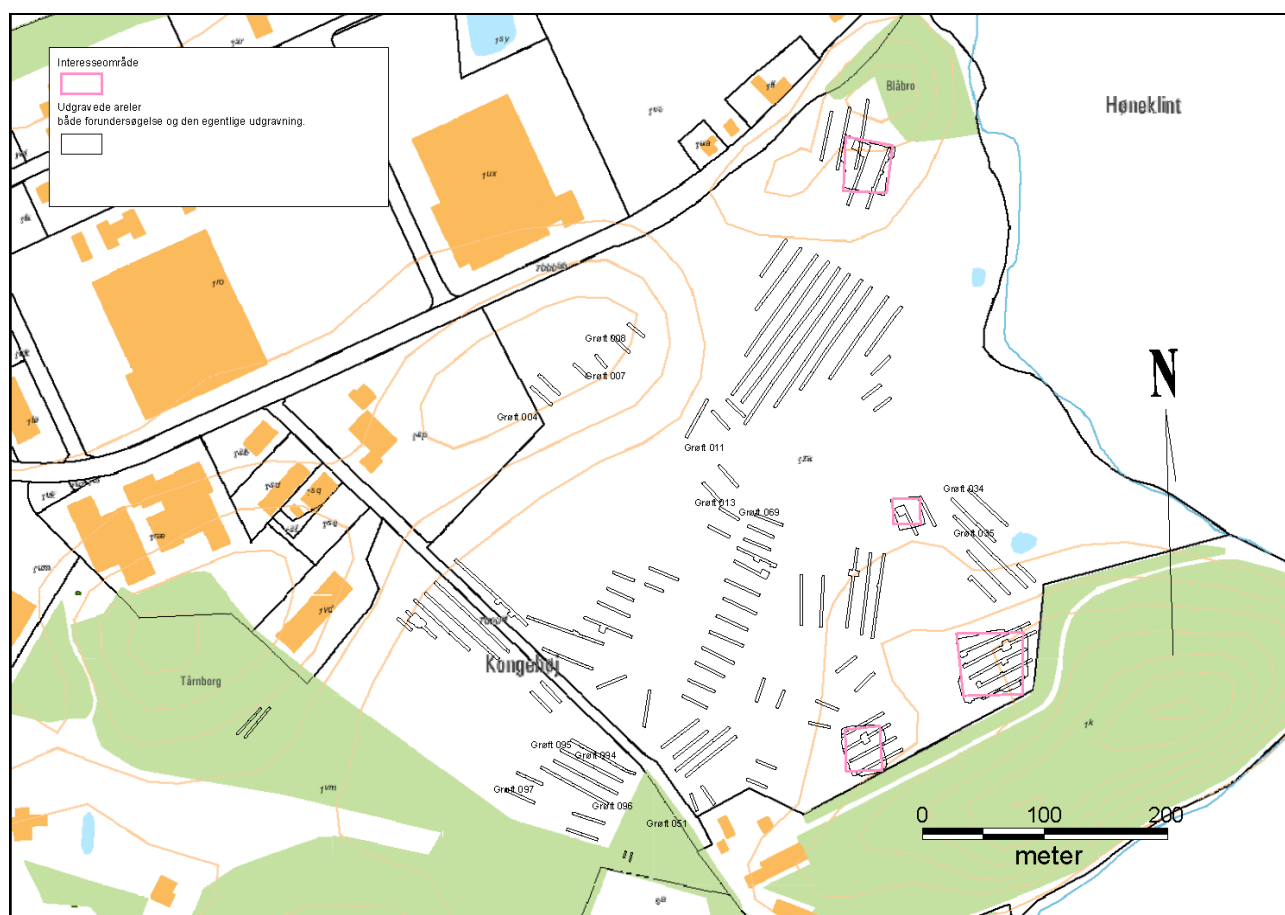

Fig. 1. Oversigt over det kommende golfbaneareal med de undersøgte søgegrøfter og de udpegede interesseområder markeret med pink. Baggrundskort © KMS.

Store dele af området er inddæmmed fjordbund og skal ud fra et forhistorisk perspektiv ses i sammenhæng med resten af kystområdet ved Korsør og Halskov. I disse områder er der tidligere fundet en del levn fra bl.a. jægerstenalder og bondestenalder, heriblandt fiskegærder, enkelte stammebåde og en del flintredskaber (Pedersen, 1989 og 1997) Se nedenstående figur 2 for et generelt billede over fundhyppigheden i området.

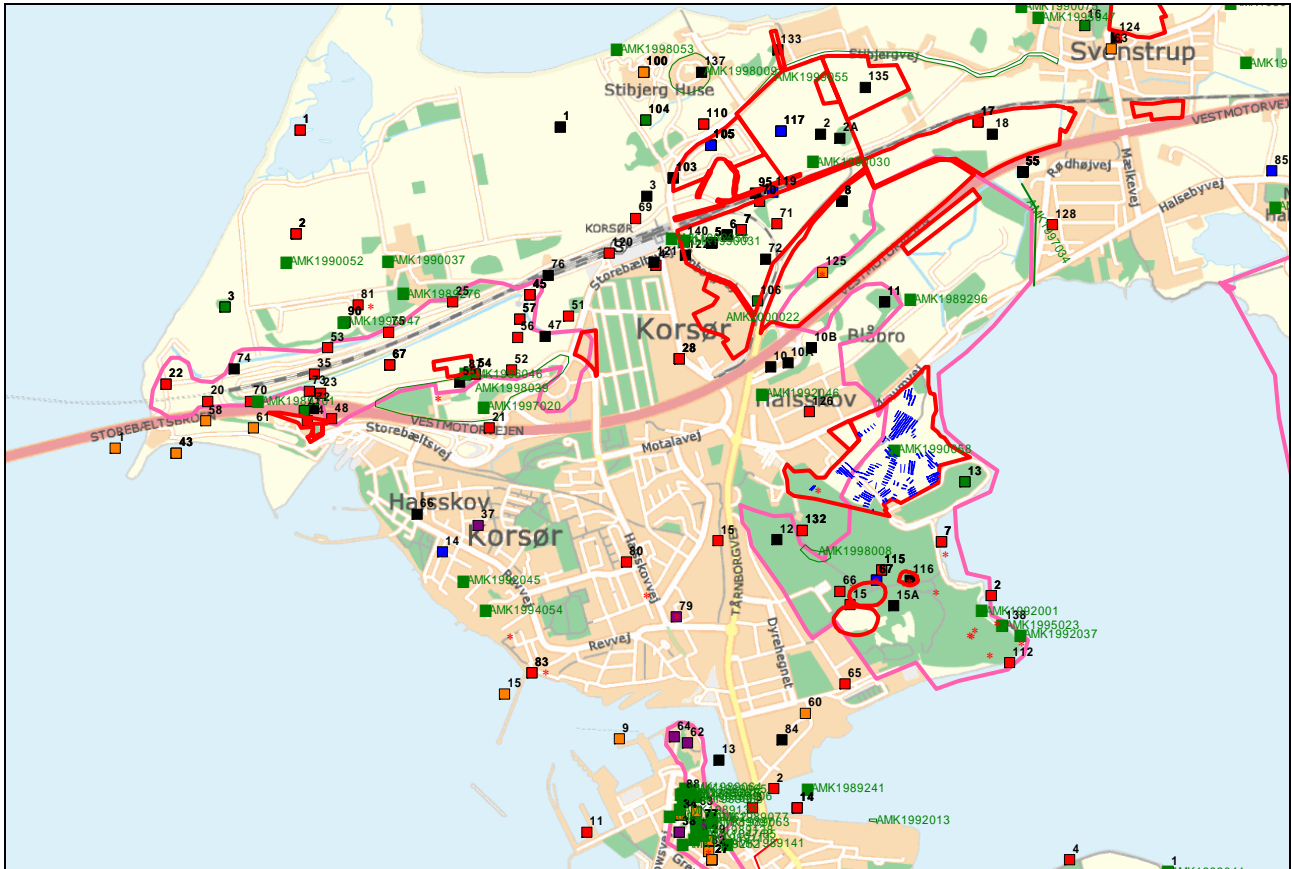

Fig. 2. Undersøgelsen ses med blå, tidligere undersøgte områder med rødt, områder med generel kulturarvsinteresse med lyserrødt. Desuden div. fund og ældre undersøgelser med firkantede plots. Baggrundskort © KMS.

Udgravningen (SVM2003003-4) forløb fra den 30/7 2007 til den 20/8 2007 og blev finansieret af byherre.

2. Kulturhistorisk redegørelse

I dette afsnit vil de fire interesseområder blive behandlet enkeltvis. Der vil ved hvert interesseområde blive gjort rede for fundne anlæg (alm. fagbetegnelse for nedgravninger af forhistorisk karakter), evt. anlægssammenhænge, genstandsfund og evt. dateringer.

De arkæologiske fund kan ikke ses alene. De skal ses sammenhæng med områdets landskabskarakter. Landskabet er nærmere beskrevet i afsnit 4.

Interesseområde I (jf. Fig. 1).

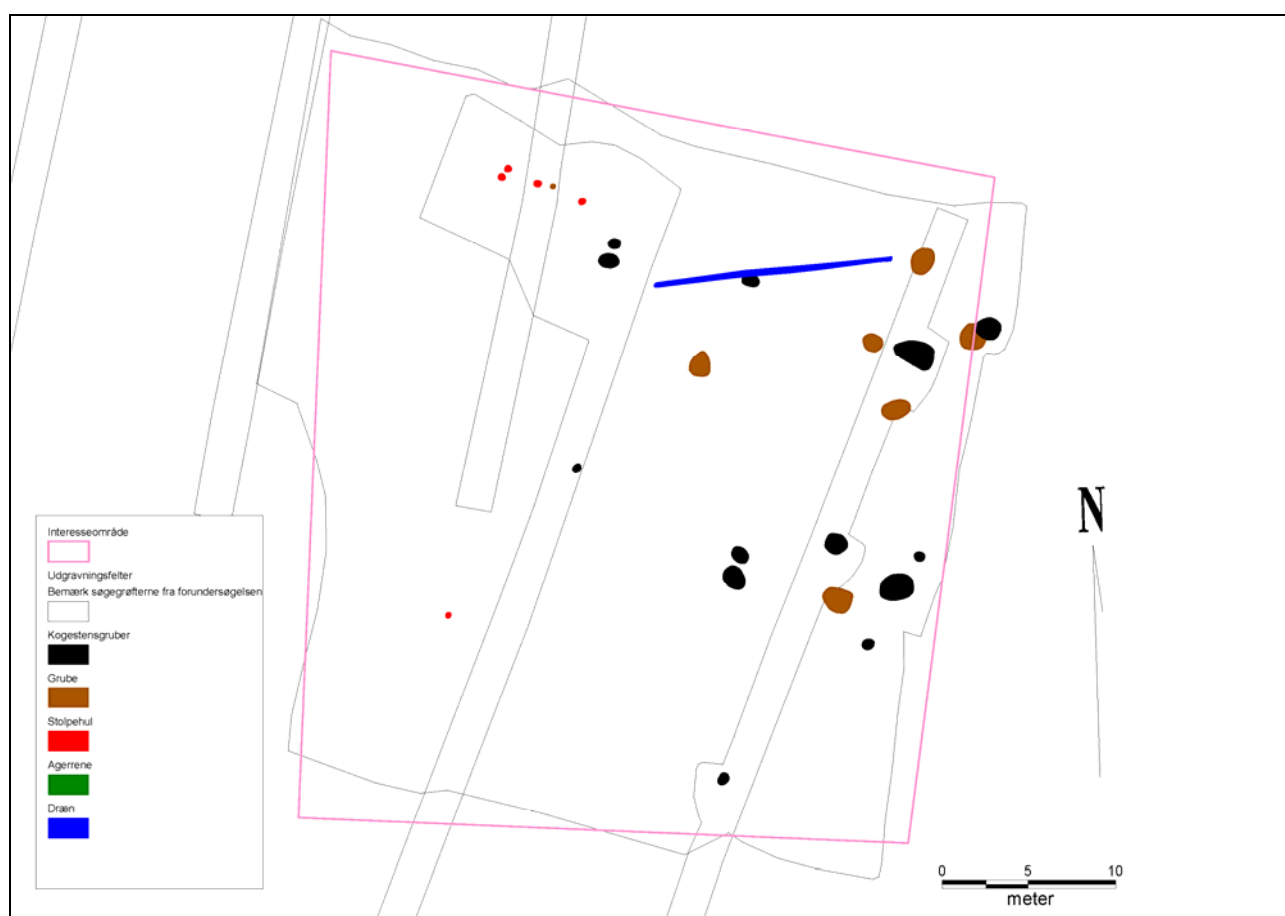

Fig. 3. Oversigt over område I.

De 4 stolpehuller markeret med rødt er sandsynligvis rester af en huskonstruktion. De mange gruber og kogestensgruber viser tegn på forhistorisk aktivitet.

Området ligger på et fladt plateau på en sydvendt skråning, der løber ned mod den gamle fjordbred.

Området er præget af en del kogestensgruber og et enkelt område med tilsyneladende usammenhængende stolpehuller i den nordlige ende. Da muldlaget er ret tyndt i dette område kan der være bortpløjet anlæg. Det er derfor sandsynligt at de 4 stolpehuller, er rest af en

huskonstruktion, hvor de resterende stolpehuller nu er pløjet bort. Den østlige del af feltet domineres af en del affaldsgruber og kogestensgruber. Dette er tydelige tegn på forhistorisk aktivitet.

I området er der fund i 4 anlæg.

Heraf er anlæg 13 (kogestensgrube) og 92 (affaldsgrube) de mest interessante.

I anlæg 13 er der fundet keramikskår og flintafslag der daterer det til bondestenalder (se nedenstående tidstabel). Særligt interessant er et fragment af, hvad der er forarbejdet til en økse som tilsyneladende er gået i stykker under forarbejdning og senere omforarbejdet til et andet formål.

Det forarbejdede øksefragment fra A13 markeret med rød cirkel. De resterende genstande er flintafslag fra redskabsproduktion.

I anlæg 92 er der fundet ornamenteret keramik og en del flint. Begge dele dateres til bondestenalderen. En mere præcis datering kan evt. gives når jordprøverne har gennemgået en naturvidenskabelig analyse.

De ornamenterede keramikskår fra A92 er markeret med rød cirkel. De resterende genstande er keramikskår fra samme grube.

Interesseområde II

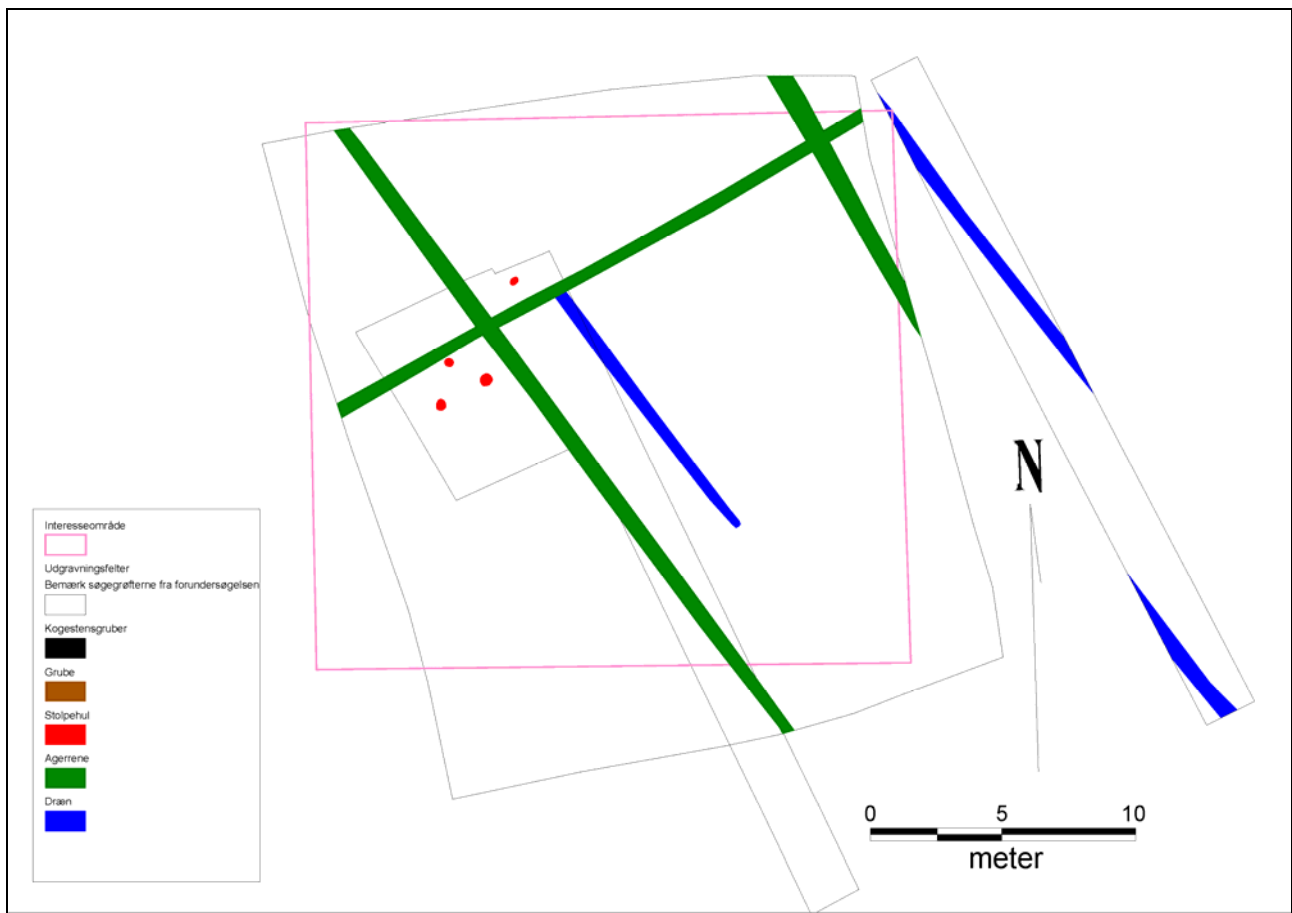

Fig. 4. Oversigt over område II.

Anlæggelsen af de kraftige agerrener kan have fjernet stolpehuller der mangler for at påvise en egentlig huskonstruktion.

Området ligger på en lille holm i den tidligere fjord.

På denne lille holm er der fundet 4 anlæg der tolkes som stolpehuller.

Gruppen af stolpehuller skæres af gamle agerrener fra yngre marksystemer, og dyrkningen af disse kan have fjernet stolpehuller.

De fundne stolpehuller kan ikke umiddelbart sammenkædes til en egentlig huskonstruktion, sandsynligvis fordi enkelte stolpehuller simpelthen er pløjet væk.

Der er ikke gjort fund i anlæg fra interesseområde II.

Interesseområde III

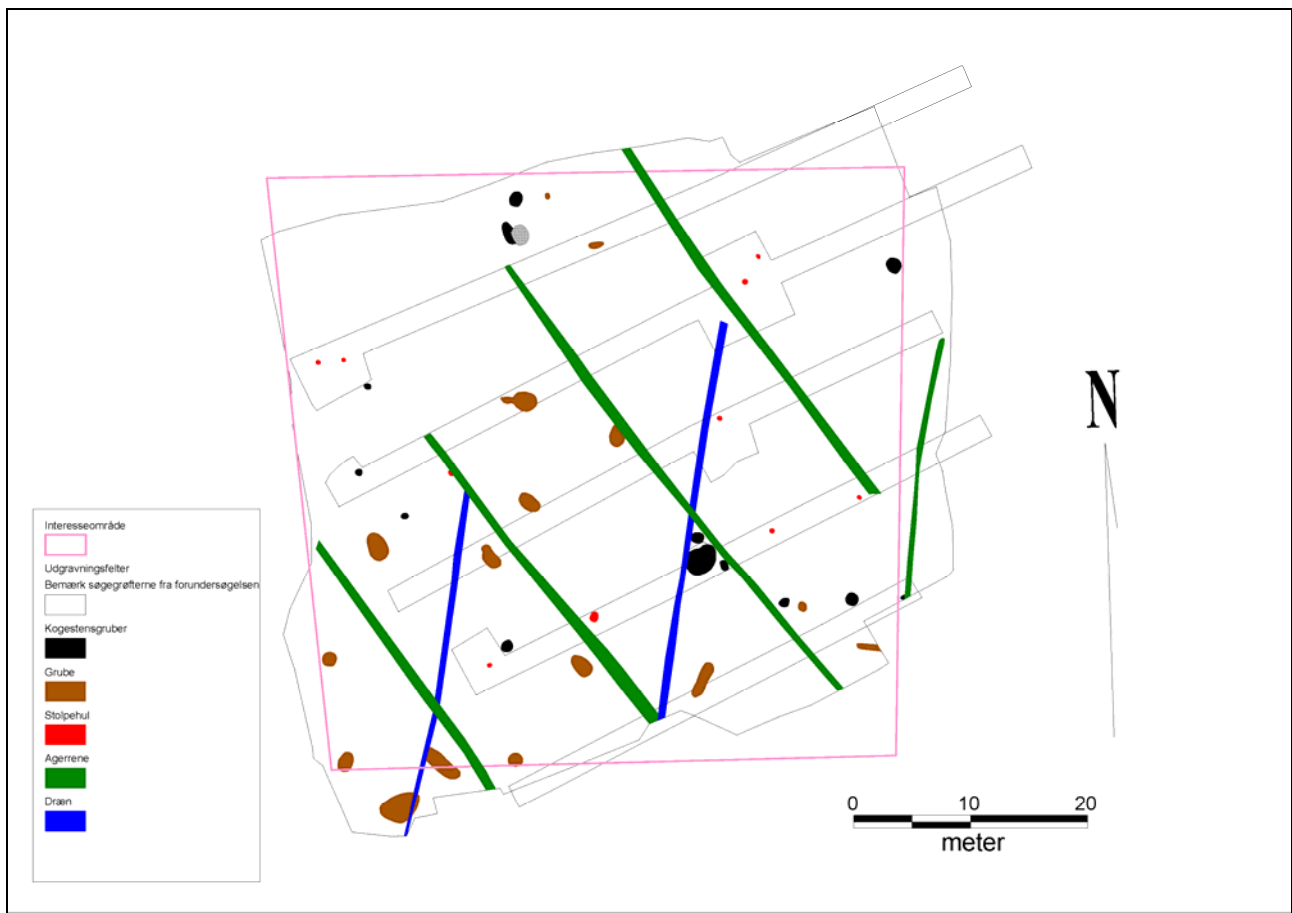

Fig. 5. Oversigt over område III.

Anlæggelsen af de mange agerrener og dræn forløb kan have fjernet forhistoriske anlæg.

Området ligger på et fladt plateau på en nordvendt skråning, der løber ned mod den gamle fjordbred.

Anlæggene i dette område fordeler sig på 15 affaldsgruber, 13 kogestensgruber samt 10 usystematisk placerede stolpehuller. Dette område er gennemskåret af flere yngre dræn og agerrener, dette kan betyde at enkelte anlæg er forsvundet.

I dette område er der fund i 4 anlæg. De 5 fund, der fordeler sig på de 4 anlæg, er flintafslag, der sandsynligvis er rester fra en redskabsproduktion, og små keramikskår. Skårenes magring og brænding sammen med de flintafslag, der er fundet i samme gruber, giver en overordnet datering til bondestenalderen. En nærmere datering må afvente naturvidenskabelige undersøgelser af jordprøver med trækul, der er hjemtaget fra anlæg i dette område.

Interesseområde IV

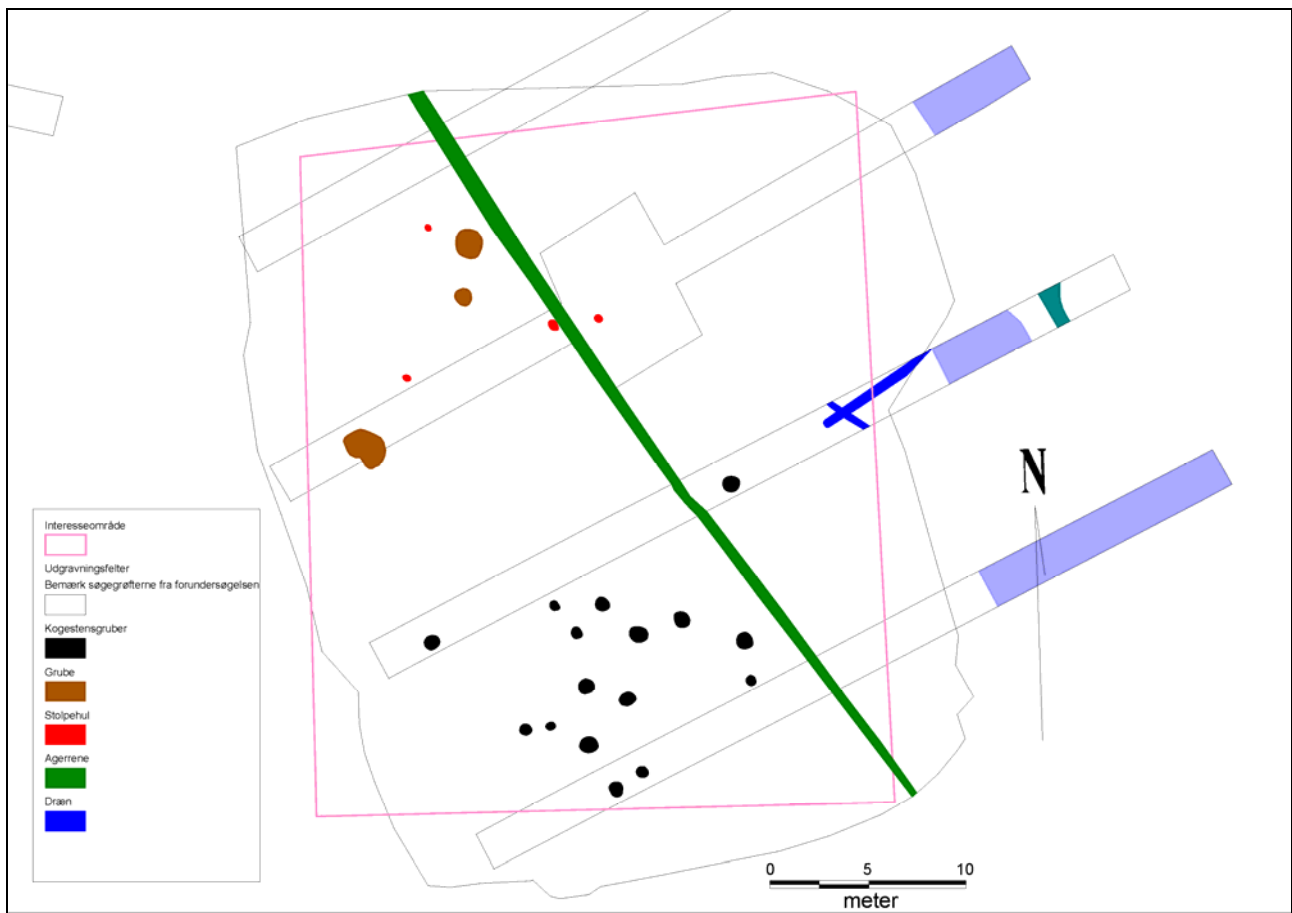

Fig. 6. Oversigt over område IV

Læg især mærke til den store koncentration af kogestensgruber i den sydlige del af feltet.

Området ligger på samme bakkedrag som interesseområde 3, ca. 100 m. længere mod vest. Feltet ligger på et plateau på en nordvestvendt skråning, der løber ned mod den gamle fjordbred.

Dette område er karakteriseret ved en koncentration af kogestensgruber i feltets sydlige del (området mod den oprindelige Egø). Der er ikke umiddelbart nogen klar sammenhæng i anlæggelsen af disse gruber. I områdets nordlige del fandtes der få stolpehuller uden egentligt systematik samt få spredte gruber. Det er bemærkelsesværdigt, at der er en klar opdeling mellem stolpehuller/gruber og kogestensgruber.

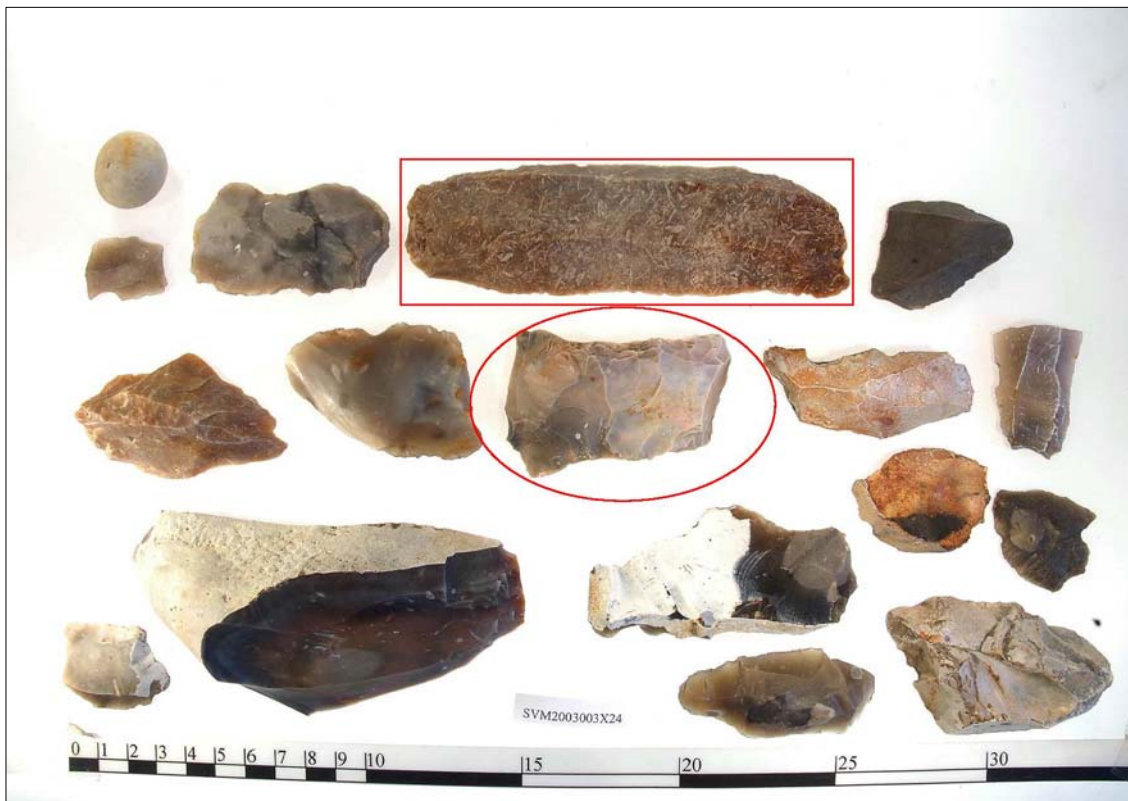
Der er ingen fund fra dette område, så en datering af anlæggene må afvente naturvidenskabelige undersøgelser af jordprøver med trækul, der er hjemtaget fra anlæg i dette område.

Løsfund:

I muldlaget blev der på hele området fundet en del løsfund af flint. Ved løsfund forstås her fund, der ikke umiddelbart kan sammenkædes med registrerede anlæg under den pløjede muld.

Et særligt interessant flintstykke er en stor flintflække, hvorpå der er tydeligt "gloss". Gloss er en særlig belægning, der kommer på flintredskaber, der har skåret i plantefibre (Petersen, 1999, s. 43-44). Denne flintflække har altså været brugt til forarbejdning af plantemateriale. Kraftige flækker med gloss dateres til bondestenalderens sidste 1000 år og særligt kraftige flækker til bronzealderen. Sådanne flækker kan ud over anvendelsen til selve høstarbejdet, også have fundet anvendelse til skæring af græstørv.

En anden type af løsfund, som der er flere af fra Egø Nord, er fladehuggede skiveøkser. Denne øksetype er særlig typisk for den yngste jægerstenalder; den periode vi benævner Ertebøllekultur efter en meget berømt lokalitet ved Limfjorden.

Flækken med det tydelige gloss er markeret med firkant. Skiveøkseren er markeret med en ellipse. Resten af flintstykkerne er typiske flintfund fra undersøgelsen. Det drejer sig hovedsageligt om flintafslag fra redskabsproduktion.

Sammenfatning.

Der er på alle fire interesseområder ved Egø Nord konstateret bebyggelsesspor, derudover er der i område 1,3 og 4 fundet en del kogestensgruber og gruber, hvis oprindelige funktion ikke længere lader sig påvise.

Vi har dog ikke kunnet konstatere nogle egentlige sammenhængende bebyggelsesspor, som kunne repræsentere rester af egentlige huse. Det skal her bemærkes, at langt de fleste stolpehuller næsten var udvaskede og flere steder delvist bortpløjet. Sandsynligvis er flere stolpehuller helt forsvundet under pløjning i det tynde muldlag, der langt de fleste steder var mellem 20 og 25 cm. tykt.

Genstandsfundene i gruber og løsfundene viser, at der er i området er levn fra yngre jægerstenalder og den tidlige del af den efterfølgende bondestenalder (se tidstabel på side 15). En mere præcis datering kan sandsynligvis gives når de naturvidenskabelige undersøgelser er afsluttet.

3. Undersøgelsens perspektiver

Lokalt:

Egø Nord's placering i og omkring den nu inddæmmede fjord har betydet et rigt og forholdsvis stabilt føde- og ressourcegrundlag for de folk der har boet her. Under forundersøgelsen før udgravningen af de fire interesseområder fandt vi da også rester af fiskegærder, som er et stationært fiskeredskab.

Fiskegærder, fundet ved en tidligere undersøgelse i den nu inddæmmede fjord lidt nord for Halsskov, viser en fiskeriteknik, der har krævet store mængder ensartede træstager. Dette tyder på en forståelse og et behov for en egentlig skovdrift for at kunne skove den store mængde nødvendige træstager.

Vi har altså at gøre med en stenalderbefolkning der, også før det egentlige landbrug kom til landet, sandsynligvis har haft organiseret skovdrift.

Vi får dermed et billede af et stenaldersamfund der i høj grad, både før og efter landbrugets indførelse, har ernæret sig ved en meget struktureret udnyttelse af de lokale naturlige ressourcer.

Regionalt:

Den høje fødevareproduktion fra fjordene har sandsynligvis gjort det muligt at opretholde en vis form for bofasthed.

Den mobilitet som folk i stenalderen har haft med deres stamdebåde på de mange søer og åer, har gjort det muligt for kystbefolkningen at foretage længerevarende ture ind i landet.

Ikke langt inde i landet og med gode vandfærdselsårer til kysten ligger Åmosen.

I dette udstrakte sjællandske mosebassin er der gennem tiderne fundet talrige levn fra samme periode som fundene fra Korsør og Halsskov. Det er mere end tænkeligt, at befolkningen fra bopladserne ved fjorden har haft deres færdsel her, i form af egentlige sæsonbosættelser eller blot kortere årstidsbestemte jagtture.

Ligeledes har periodens mennesker færdedes langs kysterne, og der er mange forhold der tyder på en kontakt, der strækker sig længere end blot til det regionale område.

Nationalt:

Ved udgravningen ved Halsskov blev der bl.a. fundet en stenøkse af typen "skolæst-økse" (Pedersen, 1989). Denne øksetype er ikke helt ukendt i den danske jægerstenalder.

Den korte afstand mellem udgravningen ved Halsskov og udgravningen ved Egø Nord gør at disse to pladser kan, og skal, ses i sammenhæng. Skolæst øksen bliver dermed en også en del af det samlede forhistoriske billede af Egø Nord

Det der er specielt ved denne økse er, at den er af en type og stenart der stammer fra Centraleuropa!

Det er interessant at bemærke, at det i forbindelse med udvekslingen af varer med folk fra områderne syd for Danmark, sikkert også er der hvor folk stifter bekendtskab med de landbrugsteknikker der allerede under slutningen af jægerstenalderen var i brug i store dele af Europa.

Denne økse er altså et sikkert tegn på kontakt med verden uden for nærområdet ved Halsskov og Korsør.

4. Landskabet.

De nye baner til Korsør golfbane er placeret i og omkring den indvundne fjord i et typisk kuperet morænelandskab.

Det undersøgte område domineres af tre forhøjninger. Det drejer sig om Høneklinten mod nord, Egø mod syd og en langstrakt forhøjning der strækker sig mod vest.

Imellem de tre forhøjninger ligger den tidligere fjordarm. Øst for feltet ligger Korsør Nor.

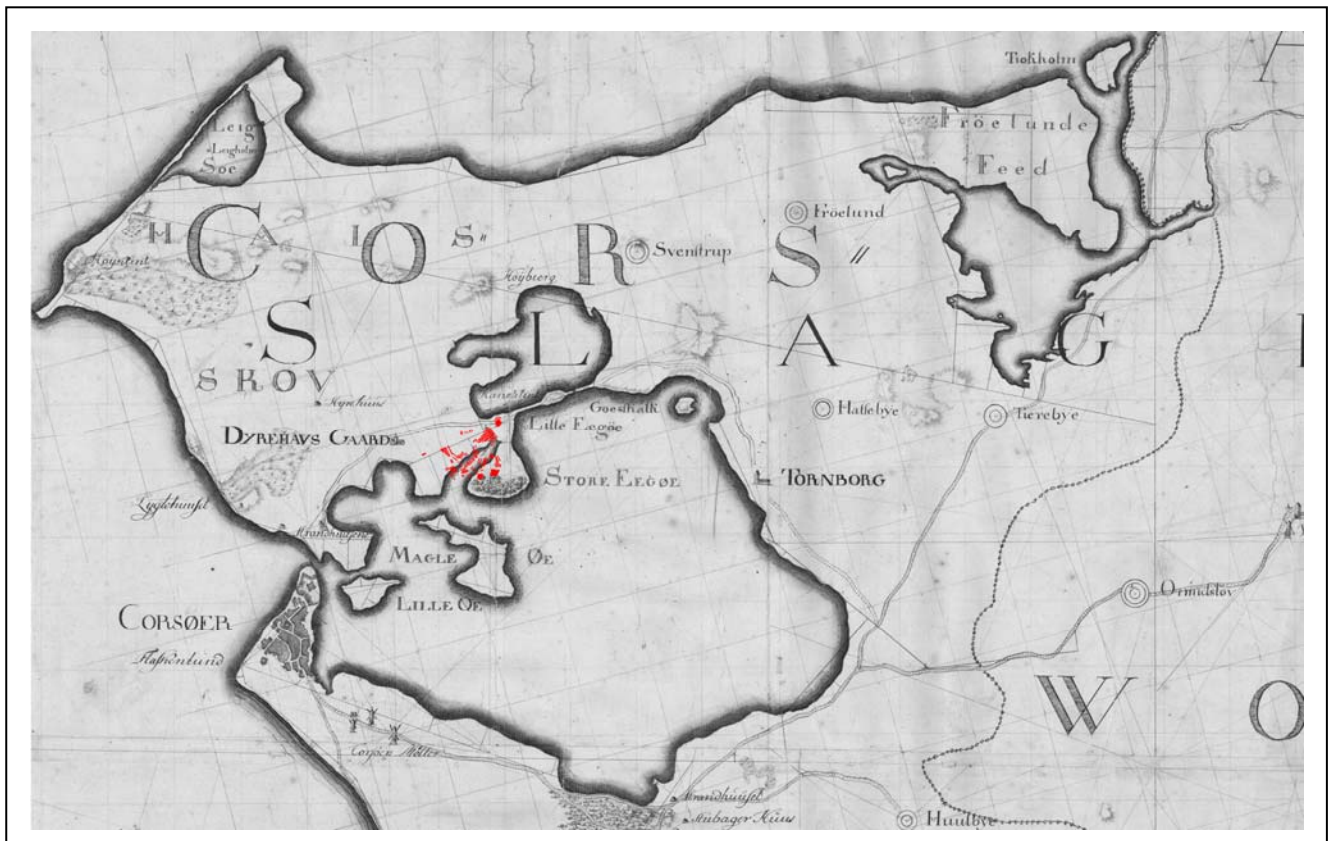

Fig. 7. Konceptkort til Videnskabernes Selskabs kort opmålt i 1772

Udgravningsfelterne markeret med rødt. Bemærk det dengang åbne vandareal mod nord for udgravningen og de endnu ikke landfaste øer.

Landskabet har i forhistorisk tid været præget af dramatiske ændringer i havniveauet.

Fra tidlig atlantisk tid og frem til tidlig subboreal tid (6000-5200 år f. kr.) steg havniveauet drastisk. For området omkring Storebælt anslås en stigning fra 30 m under nuværende havniveau og op til meget nær det nuværende niveau. Denne niveaustigning omdanner bl.a. Storebælt fra en flod til et bælt. I korte perioder har vandstanden været 1-2 meter over nutidens niveau.

Grunden til det var dels en stigende gennemsnitstemperatur på jorden med højere vandstand i havene til følge, og dels at landet lå lidt lavere end nu, da det stadig ikke havde hævet sig helt efter at være trykket ned af isen i sidste istid.

Disse ændringer i vandstanden var ganske tydelige da der under forundersøgelsen (SVM2003003-3) blev gravet søgegrøfter gennem dele af den gamle fjordbund. Vandstandsændringerne så vi som lagdelinger bestående af to kraftige marine (vandaflejrede) gytjelag opdelt af fint sand med muslingeskaller.

Under det dybestliggende gytjelag var der flere steder tykke muslingebanker (hovedsageligt østers) og under disse stødte vi flere steder på rester af skovbund. Dette viser igen de drastiske landskabelige ændringer betinget af skiftende havniveauet. Den nuværende tørlagte fjordbund skyldes inddæmninger foretaget fra sidst i 1700 tallet og frem.

5. Andre fortidsminder i området (fortidsmindelandskabet)

Siden Kronprins Frederik (senere Frederik den syvende) i 1844 opsamlede flintgenstande på Egø, har området omkring Korsør og Halsskov været genstand for en del undersøgelser og udgravninger. Listen af fund og fundpladser er endeløs. Men særligt kan man fremhæve de udgravninger der i 1987 til 1990 blev foretaget i forbindelse med Storebæltforbindelsen. Disse udgravninger gav vigtig viden om livet ved stenalderfjorden i Halsskov (Pedersen 1997).

Af nyere udgravninger, der belyser en yngre forhistorisk periode, kan fremhæves udgravningen ved Lysehøj (journalnr. SVM2005047-2). Denne undersøgelse resulterede i kortlægningen af en jernalderlandsby og dette gav megen ny viden om jernalderens bosættelse i dette område. Blandt andet viser fund af en jernsmeltningsovn at der har været produktion af jern, og et større hegnsforløb omkring landsbyen giver helt ny viden om bosættelser på Sjælland. Landsbyen ligger placeret 1,5 km. nordvest for Egø Nord på den anden side af den nu inddæmmede inderste fjord.

6. Udgravningens data

Der blev undersøgt fire interesseområder. Interesseområde I er på i alt ca. 1546 m², område II er på i alt ca. 542,9 m², område III er på i alt 2734 m² og område IV er på i alt 1267 m². Altså et samlet udgravningsareal på 6089,9 m²

Dette udgør 9,9 % af det samlede sagsareal fra forundersøgelsen der var opgivet til på ca. 60085 m².

I alt blev der fundet 148 anlæg inkl. anlæg fra forundersøgelsen (SVM2003003-3). Det har ikke været muligt at sammensætte nogle af anlæggene til egentlige huskonstruktioner.

Der blev hjemtaget 26 fund (nummereret fra X-1 til X-26). Fundene er hovedsageligt flint, keramikskår og ganske lidt knogle og tand.

Af disse fund er keramikskår med ornamentik og særlige typer af flinteredskaber specielt interessante, da disse kan tidsbestemmes ved at sammenligne dem med daterede fund fra tidligere udgravninger.

7. Udgravningens metode.

Muldafrydningen blev foretaget med en større gravemaskine på bælder påmonteret en 2 m bred planérskovl (rabatskovl). Mulden blev læsset af i bunker ved siden af felterne.

Mulden blev ryddet i ca. 10 cm dybde ad gangen indtil ca. 5 cm fra undergrund, hvorefter der blev gravet mere forsigtigt. En arkæolog gik lige efter maskinen for at dirigere, fladeskovle og markere de fremkomne anlæg.

Anlæggene blev tegnet ind i en fladetegning i størrelsesforholdet 1:100. De udsatte målepunkter

blev målt ind med GPS.

Tegningsarbejdet, er opdelt i plantegninger i størrelsesforhold 1:100 samt profil-/detailtegninger, som er udført i størrelsesforholdet 1:20.

Der er i alt 15 plantegninger (tegning 30-42, 46 og 47), og syv profil-/detailtegninger (tegning 48-54). Alle anlæg i de fire felter er beskrevet vha. profil-/detailtegninger. De resterende tegninger hører til forundersøgelsen (SVM2003003-3).

Beskrivelser af de enkelte anlæg findes på de særskilte profil-/detailtegninger.

Tegningsmaterialet er digitaliseret i GIS-programmet Mapinfo.

De dominerende anlægstyper fra oldtiden er gruber og kogegruber/ildsteder, men vi registrerede også nogle spredte stolpehuller. Dertil kommer en del anlæg, som må betegnes som anlæg af mere moderne karakter.

Alle anlæg i de fire felter blev ”snittet”(gravet igennem så anlægget kan ses i profil) og udgravet manuelt med håndredskaber som skovl, spade og graveske.

Fra en del anlæg, der tolkes som særligt interessante, blev der udtaget jordprøver.

Særligt er der taget prøver fra en del kogestensgruber, hvoraf flere havde tydelige lagdelinger. Fra sådanne anlæg er der udtaget flere prøver.

Der er i alt hjemtaget 43 jordprøver, der er vandsoldet i et vandsold med en 0,5 mm. maskestørrelse. Skulle det vise sig, at der i prøverne er organisk materiale der egner sig til nærmere naturvidenskabelige analyser, vil disse blive foretaget når vi har tilendebragt dette arbejde.

8. Dataliste

Fra undersøgelsen blev der hjemtaget en del flintmateriale, noget keramik og ganske lidt knogle- og tandmateriale. Disse genstandsfund blev rensat og analyseret efter hjemkomsten.

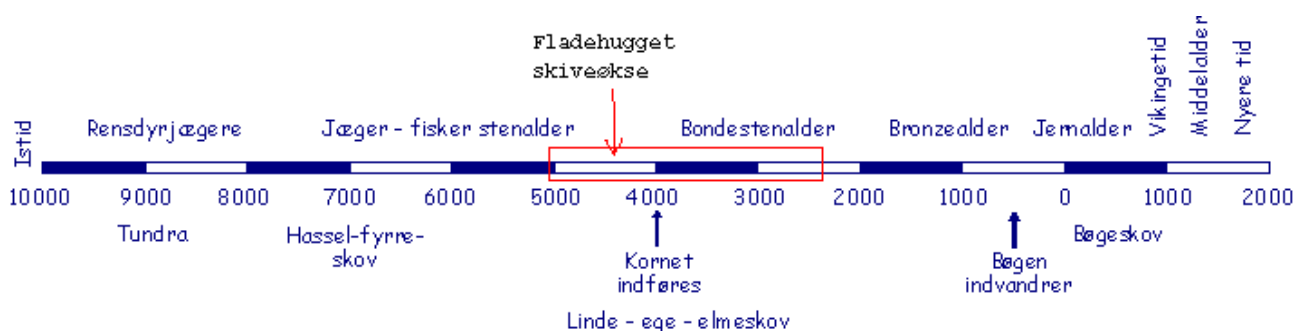
Der er ikke sendt genstande til konservering.

Desuden blev der hjemtaget 43 jordprøver.

Der foreligger et større antal fotos fra undersøgelsen idet der både taget digitale, dias og S/H billeder.

Al original- og fundmateriale samt dagsbogsnotater m.v. fra undersøgelsen opbevares på Sydvestsjælland Museum, Storgade 17, 4180 Sorø, under journalnr. SVM2003003.

9. Tidstavle.

Uden nærmere naturvidenskabelige analyser placerer de daterende fund, pladsens anvendelsesperiode fra sidst i jægerstenalderen og et godt stykke ind i bondestenalderen.

10. Litteratur.

For nærmere oplysninger omkring udgravningerne ved Halsskov:

Pedersen, Lisbeth (ed.) 1989, *Stammebåde og skolæstøkke*
Rapport udarbejdet af Kalundborg & Omegns Museum for A/S Storebæltsforbindelsen.

Pedersen, Lisbeth m.fl. (ed.) 1997, *Storebælt i 10.000 år – Mennesket, havet og skoven*
Storebæltforbindelsen i samarbejde med Kalundborg og Omegns Museum m.fl.

For nærmere oplysninger om oldtidsflint:

Petersen, Peter Vang 1999, *Flint fra Danmarks Oldtid*.
Høst og Søn.

For en god oversigt over de forskellige perioder kan det anbefales, at man benytter sig af f.eks. Jørgen Jensens *Danmarks oldtid. Bind 1-4, 2001-2004* Gyldendal.

Dette 4 binds værk giver et udmærket overblik over de forskellige perioder. I forhold til denne udgravning skal man særligt orientere sig i bind 1, der beskæftiger sig med Stenalderen.